

Posudek disertační práce mgr. Martina Stluky Lexikum počátků staročeské prózy

Disertační práce Martina Stluky se zabývá lexikálním rozbohem tří překladových děl z počátků staročeské prózy – *Života Krista Pána*, *Pasionálu* a *Životů svatých Otců*. Autor se při ní mohl opřít o své zkušenosti s prací v diachronním korpusu i s edicí prvně zmíněné památky a jistě se pro zvolené téma jeví jako osoba z nejpovolanějších, což je patrné i ze zasvěceného literárněhistorického úvodu. Přesto mám určité pochybnosti o celkovém pojetí práce (především z hlediska proporcí jejích částí), a také o některých tvrzeních, která se v ní objevují.

První materiálová část práce vychází ze stěžejní Němcovy publikace *Vývojové postupy české slovní zásoby*; jde vlastně o aplikaci Němcových vývojových postupů na materiál analyzovaných próz. Zdá se mi však, že se autor drží Němcovy předlohy až příliš, aplikuje i jevy periferní, u nichž je šance na zastoupení v textech minimální, a jevy problematické (např. výklad slovesa *haniti* deprefixací z *pohaniti* rozhodně není všeobecně přijímán, koneckonců sám autor odvozené *hanba* považuje na s. 48 za germanismus), přičemž ne vždy dostatečně při parafrázování Němcova textu na předlohu odkazuje (např. odstavec 2.2.2.3.). Další významnější připomínky k této části:

- v participiálních konstrukcích jako *uzřev jeho ležiec* či *vizi tě živa jsúce* (s. 35) nejde o porušení rodové kongruence, ale o živý tvar akuzativu;
- myšlenka, že by úženi *ie* > *í* zamezilo splynutí *í* s *y* a přispělo tak k diftongizaci *y* > *ej* (s.36 a 117), je poněkud netradiční (autor opět neuvádí zdroj), protože náběh k diftongizaci se projevuje dříve než dochází k úženi.

Značné výhrady mám k pasáži o přejímání z němčiny, která je založena na Newerklově práci *Sprachkontakte Deutsch – Tschechisch – Slowakisch*. Problém je v nepochopení oddílu, který Newerkla nazývá „domnělé (*vermeintliche*) výpůjčky z germánštiny“. M. Stluka je považuje za „pravděpodobné“, což vede k protismyslné formulaci „Jedná se o pravděpodobné přejímky z germánštiny, které jsou se svými předpokládanými germánskými kořeny jen prapříbuzné nebo s nimi bezprostředně nesouvisí“ (s. 47). Je zřejmé, že pokud jsou v odborné literatuře za germanismy označena slova jako *hlúpý*, *hřebík*, *Hospodin*, *jitro*, *křik* a další, jde jen o ojedinělé „úlety“, které není možné brát příliš vážně. Této části neprospívá ani zvolené třídění výpůjček na tři zdroje – pragermánštinu, západogermánské dialekty a hornoněmecké dialekty, v němž nevidím smysl – vzhledem k časovému rámci bych čekal spíš zaměření na výpůjčky ze staré a střední horní němčiny. Zmatenost tohoto oddílu demonstruje i to, že sloveso *škeřiti se*, jehož zařazení mezi výpůjčky z hornoněmeckých dialektů je dalším omylem vyplývajícím z mylné interpretace Newerkly, se řeší na dvou různých místech (s. 47 a 49). Výrazně zdařileji je naopak pojednán vliv církevní slovanštiny na zkoumané památky.

Druhou obsáhlou část práce představuje slovotvorný rozbor lexikálního materiálu; v tomto případě se autor opírá o práce Šlosarovy. Opět se mi zdá, že Šlosarova řešení jsou přejímána až příliš automaticky, bez kritické analýzy – lze např. zapochybovat, zda slova *rodina*, *hodina*, *dědina* jsou jména výsledků děje či zda je morfematicky oprávněné u dějových jmen vydělovat sufixy *-nie/-tie*. Evidentně mylně jsou v práci interpretovány exocentrické složeniny typu *zlatohlav* – slova *velblúd*, *hajtman*, *Velikonoc* k tomuto typu rozhodně nepatří (s. 87).

Za nejhodnotnější považuju třetí část, která vlastně nejvíce naplňuje dané téma práce – zabývá se lexikálními specifiky zkoumaných próz a také porovnáváním vybraných lexikálních prostředků. Tato část je zpracována nejsamostatněji, i když v jedné ze stěžejních otázek – otázce společného autorství *Života Krista Pána* a *Pasionálu* – se autor opírá o práce M. Pytlíkové a V. Kyase. S těmi ovšem svá zjištění konfrontuje a uvádí i další zajímavé lexikální údaje ze zkoumaných próz – hapaxy (pojímány poměrně široce jako výrazy vyskytující se do r. 1500 jen ojediněle), termíny či frazémy. V otázce společného autorství

výše uvedených památek M. Stluka nedochází k jasnému závěru (což samozřejmě není výtka), některá lexikální data hovoří pro ně, některá proti němu, argumenty jsou celkem přehledně shrnuty. Domnívám se, že právě tato část by mohla být proporčně zvýrazněna oproti dvěma předchozím částem, které jsou jen aplikací určitých modelů na lexikální materiál. Soupisy termínů, frazémů a zvláště hapaxů by podle mého zasloužily podrobnější analýzu a komentář, jdoucí možná i do porovnání s dalšími soudobými stč. památkami (nejen prozaickými). To je ale připomínka spíše intuitivní, nemám tu jasně vyhraněnou představu, jak a do jaké hloubky toto podniknout, a беру autorovu sebeobhajující poznámku (s. 120), že ne všechny ideální přístupy mohly být při zpracování tématu použity.

Formální úroveň práce je dobrá, text je bez vážnějších stylistických prohřešků, překlepy jsou minimální.

I přes některé problematické stránky předloženého textu se domnívám, že disertační práce M. Stluka splňuje nároky kladené na tento druh práce, a doporučuji ji k obhajobě.

V Praze 3.1.2011

doc. PhDr. Jiří Rejzek, Ph.D.
Ústav českého jazyka a teorie komunikace
FF UK Praha